

Nicolai Todorov

Ακαδημαϊκός, Πρόεδρος της Βουλγαρικής Ακαδημίας Επιστημών.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟ

Δεν έχω προετοιμάσει ειδικό κείμενο για το επιστημονικό έργο του Ν. Σβορώνου, αλλά θα καταθέσω κάποιες σκέψεις γι' αυτόν έτσι όπως τον ήξερα πριν να γνωριστούμε προσωπικά και πως τον είδα και τον αντιλήφθηκα μετά τη συνάντησή μας.

Για πρώτη φορά επισκέφθηκα την Ελλάδα για περίπου τρεις εβδομάδες το 1957. Στη Θεσσαλονίκη με δέχθηκαν πολύ θερμά οι καθηγητές Α. Βακαλόπουλος, Μ. Λάσκαρης και Ν. Πανταζόπουλος. Επισκέφθηκα επίσης και την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Στην Αθήνα παρουσιάστηκε στην Ακαδημία, όπου ο Γενικός Γραμματέας ακαδημαϊκός Ορλάνδος με συνέστησε στον καθηγητή Δ. Ζακυθινό. Έτσι μου δόθηκαν κάθε είδους διευκολύνσεις για να εργαστώ, έστω για λίγο καιρό, στα αρχεία και στις βιβλιοθήκες. Από τότε ξεκινάει και η στενή φιλία που με συνδέει με τον κύριο Λ. Βρανούση. Από την πλευρά του ο κ. Βρανούσης με γνώρισε με το Γιάννη Κορδάτο και με μια σειρά πιο νέους ιστορικούς. Δε διέθετα πολλά μέσα, αλλά χάρη στην προθυμία των ελλήνων συναδέλφων πήρα αρκετά βιβλία, τα οποία μου επέτρεψαν να οργανώσω καλύτερα τις παραδόσεις μου στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας πάνω στην ιστορία της Ελλάδας. Λίγο πριν την αναχώρησή μου, με τα τελευταία μου χρήματα αγόρασα βιβλία, μεταξύ των οποίων ήταν το βιβλίο του Ν. Σβορώνου για τη Θεσσαλονίκη που μόλις είχε εκδοθεί. Πριν λίγο καιρό είχα υποστηρίξει τη διατριβή μου σχετικά με τη γένεση του καπιταλισμού στα Βαλκάνια, και γι' αυτό με απέραντη ευχαρίστηση διάβασα το βιβλίο με μια ανάσα. Εγραψα μια πολύ θετική παρουσίαση του βιβλίου του Ν. Σβορώνου στη Βουλγαρία.

Όλοι γνωρίζετε αυτό το έργο και γι' αυτό νομίζω ότι δεν χρειάζεται ακόμα μια φορά να εκτιμήσω το βιβλίο αυτό ή να αναφέρω αποσπάσματα απ' τη δική μου παρουσίαση. Χαιρετώντας τη δικιά του δουλειά αξιολόγησα στο πρόσωπο του Σβορώνου μια νέα γενιά ελλήνων διανοουμένων. Για μένα δεν υπήρχε αμφιβολία, ότι αυτό είναι έργο βασισμένο στη μαρξιστική μεθοδολογία, αλλά είναι γραμμένο από άνθρωπο, ο οποίος αρνείται να χρησιμοποιήσει την ιδεολογία του για να υποτάξει τα δεδομένα στην προ-

κατασκευασμένη θεωρία του. Στη βάση της βαθιάς του ανάλυσης ο Σβορώνος ευσυνείδητα προσπαθεί να διαγράψει τις διαδικασίες της εξέλιξης, την κοινωνική δομή και τον αντικειμενικό ρόλο της κάθε εθνικής ομάδας ή του κάθε κοινωνικού στρώματος στη Θεσσαλονίκη. Δεν ήξερα ούτε ποιός είναι, ούτε πού βρίσκεται ο Νίκος Σβορώνος και γι αυτό δεν υπογράμμισα ανοιχτά το μαρξιστικό χαρακτήρα του έργου του, επειδή είχα υπόψη μου τις τότε συνθήκες.

Το 1959 ήμουν στο Παρίσι για εργασία στα γαλλικά αρχεία. Αίφνης βρήκα στη βιβλιοθήκη ανάμεσα στη λίστα των ζητούμενων βιβλίων τη διεύθυνση του Σβορώνου — οδός Cassette. Κράτησα στο μυαλό μου την οδό, γιατί σ' αυτήν είχε ζήσει ο διάσημος αντιπρόσωπος του Διαφωτισμού, ο βούλγαρος ελληνιστής Νικόλαος Πίκκολος, για τον οποίο μόλις είχαμε προετοιμάσει έναν τόμο με τη δική μου συμμετοχή. Για το λόγο αυτό πήγα στην οδό Cassette, ανέβηκα χωρίς να συνειδητοποιώ τα σκαλιά μη ελπίζοντας ότι μπορούσε να ζει εκεί ο Νίκος Σβορώνος. Προς μεγάλη μου έκπληξη αυτός όχι μόνο ζούσε εκεί, αλλά μου άνοιξε και την πόρτα. Έτσι άρχισε η γνωριμία μας και η φιλία, η οποία συνεχίστηκε χωρίς διακοπή μέχρι το θάνατό του.

Είχαμε ορισθεί συντονιστές του θεματικού κύκλου για την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο Παγκόσμιο ιστορικό Συνέδριο της Μαδρίτης το 1990. Ανταλλάξαμε αλληλογραφία, εξακριβώσαμε το πρόγραμμα εργασίας και τον καταμερισμό των συμμετοχών, δύο φορές τον κάλεσα να μας επισκεφτεί στη Σόφια. Η τελευταία μας συνάντηση έγινε στο Παρίσι, στο σπίτι του, μερικούς μήνες πριν απ' το θάνατό του. Ήταν καταβεβλημένος, παραπονιόταν ότι με δυσκολία κινιόταν, μου έδωσε βιβλία που προετοίμαζε να στείλει στην Ελλάδα. Αυτή η κατάρρευσή του, έτσι όπως μου είπε, ήταν αποτέλεσμα της αρρώστιας του. Του είπα ότι το βιβλίο του «Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας» έχει ήδη δοθεί για έκδοση στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας και ότι είχε ήδη μεταφραστεί. Αυτό το ευχαριστήθηκε πολύ και χωριστήκαμε με την υπόσχεση ότι θα έρθει στη Σόφια για να δει πως προχωρεί η έκδοση του βιβλίου. Τώρα είμαι στη Λευκάδα για να του αποδώσω την ύστατη τιμή.

Θα μου επιτρέψετε να πω ακόμα λίγα λόγια για το Σβορώνο. Δεν είμαι βυζαντινολόγος, αλλά πιστεύω ότι η Βυζαντινολογία κέρδισε πολύ απ' τον προσανατολισμό του προς αυτό το σημαντικό κλάδο της ιστορίας. Δεν μπορώ όμως να μην αναφέρω με θλίψη, ότι η Βαλκανολογία έχασε πολύ, το ίδιο και η νεότερη, καθώς και η σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας, όταν ο Ν. Σβορώνος στράφηκε προς το Μεσαίωνα. Με τις δικές του βαθιές γνώσεις και εμπειρία ο Νίκος Σβορώνος μπόρεσε να συμβάλλει πολύ στην αντικειμενική έρευνα της τόσο πολύπλοκης ιστορίας των Βαλκανίων, ιδιαίτερα το 19ο και

τον 20ο αιώνα. Η ιστορία των βαλκανικών λαών έχει ανάγκη απο επιστήμονες του επιπέδου του Ν. Σβορώνου.

Ανεξάρτητα απ' όλα αυτά, αρκετές φορές προσπάθησα να προσελκύσω το Σβορώνο στην ΑΙΕΣΕΕ. (Association Internationale des Etudes du Sud-Est Européene). Αρχικά μου είχε αρνηθεί. Μετά όμως δέχτηκε να συμμετάσχει, αλλά δεν το πραγματοποίησε. Αν πραγματικά η Βυζαντινολογία τόσο βαθιά τον είχε απορροφήσει, ή αν είχε μερικές ιδιαίτερες υποχρεώσεις προς τον καθηγητή Lemerle δεν μπόρεσα ποτέ να το καταλάβω. Έτσι και αλλιώς δεν ήρθε στο πρώτο Συνέδριο της Βαλκανολογίας το 1966 παρά την υπόσχεσή του. Μου εξήγησε αργότερα ότι είχε οικογενειακές υποχρεώσεις.

Μόνο μια φορά ανταποκρίθηκε στην πρόσκλησή μας όταν οργανώσαμε συνέδριο για τις πόλεις το 1972 στη Βενετία. Τότε ακριβώς έγινε η γνωστή φασαρία απ' τον καθηγητή Απ. Δασκαλάκη εναντίον του Φίλιππου Ηλιού. Με την γνωστή του καχυποψία ο Δασκαλάκης προσπάθησε να ενοχοποιήσει ότι υπάρχει μαρξιστικός δάκτυλος για δυσφήμιση της Ελλάδας. Χάρη στη μεσολάβηση των καθηγητών Α. Φ. Μίλλερ και Μ. Μανούσκα το επεισόδιο έληξε ομαλά. Ο Ν. Σβορώνος ήταν ικανοποιημένος, έλαβε μέρος στη συνέλευση της Ολομέλειας της ΑΙΕΣΕΕ και έκανε μερικές δημιουργικές προτάσεις.

Μετά απ' όλα τα προαναφερθέντα σκέφτομαι ότι είναι περιττό να επαναλάβω, ότι όχι μόνο για μένα, όχι μόνο για σας, αλλά γενικά για την επιστημονική ιστορική σκέψη ο Νίκος Σβορώνος είναι ένας απ' τους εξέχοντες έλληνες ιστορικούς με αναγνωρισμένη φήμη στην Ελλάδα, τα Βαλκάνια, την Ευρώπη και αλλού. Έχει πολλούς συνεχιστές και φίλους. Και μια που γίνεται λόγος για τους φίλους και τους συνεχιστές του, ίσως και για τους μαθητές του, δεν μπορώ να μην αναφέρω το όνομα της Δέσποινας Κατηφόρη που είναι επίσης απ' τη Λευκάδα και την οποία πρόσφατα χάσαμε. Θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι χάρη σ' αυτήν και το σύζυγό της Νίκο Κατηφόρη βρήκα την οικογενειακή θαλπωρή που τόσο μου έλειψε στην Ελλάδα όταν ήμουν το 1963. Θυμάμαι με συγκίνηση και τώρα με πόνο εκείνο τον ωραίο καιρό που περάσαμε μαζί και που έφυγε για πάντα.

Σόφια 15.5.1990